

ՅԱԿԱՆԱՅԻՆ ԸՐԵՐՈՒՄ 1898 թ. ՄԱՅԻՍԻ

ՄԵԺԱՑՈՒԽՈՅԵՔ ՃՆԴԳԵԼՆ:

աշխաշագեղ ծաղիկ յուսով [J] մարիամ
և բոցավառ մորենի. որ զթագաւորն հրեղին
նաց ըստուգապէս անկիզարար տարար. առ
նա միշտ բարեխաւսեա վասն անձանց մերոց:

Երկնաբերձ լեառն սինա մարիամ և շշափիւ-
ղայ փայլեալ, ուր կայր աստուածն իսրա-
յէլի մարմնով ի գիրկս քո բարձեալ. առ նա
միշտ[”]:

**Թագազարդ պսակ փառաց մարիամ աստուա-
ծագործ տախտակ.** որ ի հոգ [L]ոյն սրբով [J]
կազմեալ գծող աստուածեղէն տառիւն. առ
նա միշտ[”]:

**Ուրախական զարդ խորանի մարիամ ոսկի սե-
ղան յաւրինեալ.** որ զկերակուրն անմահ-
արար արարածոցս ետուր. առ նա միշտ[”]:

**Խիւծեալ մեղաք մարդկան քաւիչ աստուա-
ծածին մարիամ.** որ ի փշարեր հովիտս աըրտ-
մութեան զինի ուրախութեան արկեր. առ
նա միշտ[”]:

Մաքուր մայր աստուծոյ Մարիամ և մա-

* Մ. Աթոռիս մատեն. 2եռ. Շարականների
թուահամարները սոքա են. ա. ըստ ցուցակի Մատ-
թէոս կթ.-ի 1572 և -1626 թե. բ. ըստ ցուցակի
Գէորգ կթ.-ի 232 թ. դ. ըստ ցուցակի Մակար
կթ.-ի 587 թ-840 Հ. Արդ՝ թէ այս ինչ շա-
րականը որ ձեռագրի մէջ է գտնւում, ծանօթու-
թեան մէջ ամեն անդամ թուահամարների կրիսու-
թիւն չանելու համար, թուահամարների փոխարէն
գնում ենք միայն նրանց հանդէպ դրած տառերս
և, Բ, և լն, որոնք ցոյց են տալիս՝ առաջին Շարա-
կան, երկրորդ Շարական, և լն.

ա. Գտնւում է— Ժէ 21ա 21ի.

4. 2եռ. Մինեա.

2. 2եռ. շափիւղեա.

տանի անառակին ձեռինն, որով ցնծայր հայ-
րըն զենմամբ զըւարակին մեծի, առ նա
միշտ[”]:

Տիրով [L]հի և մայր աստուծոյ բանին. որ զան-
տեսն յէկից զլցոն ի քեզ կրեցեր մայրդ հա-
ւատով [J]. զքեզ ունիմք բարեխաւս փրկել
զմեզ ի փորձութենէ:

**Իմանալի արեգակն ի քէն ծագեցաւ և լու-
սաւորեաց վերստին փառաւք զաշխարհս ա-
մենայն մայրդ հաւատով [J]. զքեզ ունիմք
բար[”]:**

**Պաւետմամբ հրեշտակն աւետէր, ասէ, հոգին
սուրբ եկեսցէ ի քեզ և ծնանի ի քէն Փըր-
կին աշխարհի. մայրդ հաւատով [J] զքեզ
ունիմք բար[”]:**

**Անիւթական սրորէ հոգեղէն և գուռն երկ-
նա [J]ին մարիամ. քանզի էնն Աստուած
անտեսն հրեշտակաց ի քէն մարմնացաւ.
մայրդ մանութիւնի զքեզ աղաջեմք մաղթա-
նաւք փրկել զմեզ ի հրոյն տանջանաց:**

**Ցնծացաւ մայրն եւա [J] կուսին ծընընդեամբն,
զի եւես մարմնով զլսառուած ի կերպի ա-
դամա [J]. մայրդ մանութիւնի զքեզ աղա[”]:**

**Ուրախ լեր մայր լուսով [J] բանին աստուծոյ.
քանզի որ ի քէն ծնաւ տղա [J]ապէս ի զիր-
կըս քո զնա ընկալար. մայրդ մանութիւնի
զքեզ աղա[”]:**

ա. բ. Ակերնական բարեաց բաշխմանն գոր-

բ. Գտնւում է— Ժէ 16ա. Խ. 30ա. Կէ
21ա կրծատ. Կթ. 27ա կրծատ.

ծակից և բաժանորդ, 1 տակթ աւետեաց աւ-
ւետարանեալ 2 ամենաբաշխ աստուածածին,
5 աւ բՀնութեամբ երգով զքեղ մեծացուցանեմք:

Արդարութեան պատկ մարդկան և մեծ
միջնորդ խաղաղութեան, փայլածու պայծառ,
փայլակն 4 ի բարձանց երկեալ թեւաք հոգւոյն
ի թաւթափումն ամբարչտաց, աւրհնու-
թեամբ”:

5 Անպակաս բարի բաժին բանականացս և
լոյս աշխարհի. փառք լիրանանու, պատի-
6 կարմելայ, յորդանանաւ յայտնեալ ի Սանի-
րայ և 7 յԱՀերմոնէ. աւրհնութեամբ”:

ամ. 4 Որ ի խորհուրդս բարձրագոյնս ի բար-
ձրելոյն մեծարեցար զշխոյ աշխարհի մա-
քուր հոգւով, 1 ընտրեալ մարմնով. յարեւու
հարեալ խորան ի քեզ փեսայցեալ բանն
հայրական. 2 աւրհնութեամբ երգով զքեղ
մեծացուցանեմք:

Նախահրաւեկր տուն իմաստից և առա-
գաստ անձառելի 5 լեռնդ զմռսոյ, սենեակդ
սիրոյ համեղի գարձի թագաւորին ի մանկու-
թենէ. աւրհնութեամբ”:

Ի լիրանցն խորայէլի ելեալ 5 արե և լի-
լուսին հաճոյ աշաց, բերկումն սրտից, ձա-
ռագայթ ճանապարհաց ուղևորեաց ծովու և
ցամաքի. աւրհնութեամբ”:

ամ. 7 Պատապետն հրեշտակաց և սպասաւոր

1. ԺԷ—առիւր:

2. ԺԷ—անենաւթենալ սուրբ աստուածածին:

3. ԽԲ, ԿԵ, ԿԹ—աւենեսուր զիեզ ի փառս
բանին աստուեցոյ:

4. ԺԷ: չիք—ի:

5. ԽԲ—անպական բարի բանին բանականաց:

6. ԽԲ—կարմելու, յորդանանու:

7. ԺԷ—յանեւունիս:

գ. Գանւում է—ժԷ 16 ր. ԼԷ 35 ա. ԼԹ
357 ա. ԽԱ 26 ր. ԽԲ 29 ր. ԿԵ 20 ա. ԿԹ 26 ր.

4. ԶԵԱ—ըմերեալի:

2. ԼԷ, ԼԹ, ԽԱ, ԽԲ, ԿԵ, ԿԹ—միարան երգով:

5. ԺԷ—լեռու զմռսեա. ԼԷ, ԼԹ, ԽԱ—լեռու:

4. ԺԷ—ուն իւ և լի:

5. ԺԷ—շահ երկնական իւ լի կամար:

դ. Գանւում է—ժԷ 16 ր. ԼԷ 35 ր. ԼԹ
357 ր. ԽԱ 26 ա. ԽԲ 30 ա. ԿԵ 20 ր. ԿԹ 26 ր.

Հ. 21 ր. իսկ 7 տունը—4 հայրական ծոցոյց իրեւ

երկնից արքային առաքմամբ 1 իջեալ ի բար-
ձանց յերկիր 2 ի յողջոյն ուրախալից առ քեզ
մարիամ. աւրհնութեամբ երգով զքեղ մե-
ծացուցանեմք:

Երարիչն յաւիտեանց և ստեղծագործողն էա-
կան սեռից խոնարհեալ ի փրկութիւն 5 աղ-
դի մարդկան, մարմնացաւ ի քէն կոյս անա-
պական. աւրհնութեամբ”:

7 Սորոգողն բոլորից և անքննին էական 4 սեռից
ծնանի ի քէն գերագոյն բնութեամբ և ան-
շփոթ աստուածութեամբ. աւրհնութեամբ”:

8 Հայրական ծոցոյ լոյսն փառաց միածին որ-
դին ծագեցաւ յորովայնի սրբուհուոյ կուսին՝
ըստ կանխասաց ձայնի մարդարեին. աւրհ-
նութեամբ”:

9 Անն էից անպարագիրն յաւիտենից սահմա-
նեալ բովանդակի յարգանդի կուսին, 6 կե-
նագործելով զմեզ ի նախահաւըն յանցանաց.
աւրհնութեամբ”:

Լուսագարդ շուշան ծաղիկ և մորենի անկի-
ղելի, լիառն վիմածին, երկիր բանաւոր, սա-
փոր ոսկի կենաց հացին կոյս մարիամ. 7 աւրհ-
նութեամբ”:

առանձին շարական գտնւում է—ժ 21 ր կրծատ.
ԾԱ 39 ա. ԼԷ 35 ր. ԽԲ 30 ր. ԿԵ 20 ր. ԿԹ 26 ր.

ԺԷ: Շարականի մէջ՝ որն ունի միայն սկըզ-
բի երեք տները, գրուած է այս տարբերութեամբ.
— Ձասապետդ հրեշտակաց և սպասաւոր երկնից
արքային, առաքմամբ իջեր ի բարձանց երկնից ու-
րախալից ողջոյն ընդ քեզ մարիամ. զոր առ տէր
ունիմք բարեխաւս վասն անձանց մերոց,

Երարիչն յաւիտենից և ստեղծիչն էական սե-
ռից խոնարհի ի փրկութիւն վասն աղդի մարդկան.
մարմին զգենու ի քէն կոյս անապական. զոր առ
տէր ու”:

“ Սորոգողն բոլորից և անքննին էական գոյից
ծնանի այսաւը մարդարիբապէս ի սրբուհուոյ կուսէն
և յանշփոթ աստուածութենէ. զոր առ տէր ու”:

1. ՀԳ—իջեալ բանն:

2. ՀԳ—ողջոյն:

3. ՀԳ—վասն աղդի:

4. ՀԳ—զոյից:

5. ԼԷ—կն:

6. ԽԲ—կեսործելու:

7. Ժ, ԼԷ, ԽԲ, ԿԵ, ԿԹ—բարեխաւս կեցու-
ցանի զանձին մար:

աէ. **Աստուածածին** դռւան երկնա[լ]ին և տաճար աստուծոյ բանին. քանզի ծնար անձառապէս ի փրկութիւն արեղերաց զորդին միածին. աւրհնութեամբ զքեղ (մեծացուցանեմք):

Բանաւոր իմանալի աշտանակ կազմեալ գտար ի հոգ[ւ]ոյն սրբոյ. և ետուր մեզ զարեգակն արդարութեան, որ լուսաւորեաց զմեզ ի խաւարէ յառաջին մեղացն. աւրհնութեամբ”:

Դերագոյն և հրաշալի գտար քան զքերորէս. աթոռ եղեր քրովիւական՝ բառնալով ի գիրկս. հաստատեցեր զաթոռ մերով[լ] աւրինացս. աւրհնութեամբ”:

աէ. **Քահաւորեալ** աստուածածին անձառ լուսով քո միածնի՝ յարմատոյն դաւթի որդուոյն աստուծոյ յարուցելոյն ի մեռելոց. աւրհնութեամբ զքեղ մեծացուցանեմք:

Թագաւորին երկնաւորի տաճար փառաց և ձեմարան. ծմարիտ բար[ւ]ոյն բարեաց բարունակ. առաջին պտղոյն մեր ննջեցելոցն. աւրհնութեամբ”:

Քահանա[լ]ին յաւիտենից սուրբդ սըրբոց և հաշտարան. մայր խաչեցելոյ գտափինն աստուծոյ և բարձողին զմեղս աշխալհի. աւրհնութեամբ”:

աէ. **Աստուածածին** աստուածա[լ]ին բանին բնակարան, հայրական ձառագայթին մայր մարմարան մարդեղութեան էին անեղին. աւրհնութեամբ զքեղ մեծացուցանեմք:

Ցեսողին յառաջագոյն կանխաւ գուշակ[ալ] ամազարդ թեթեռութեամբ ի քեզ տարար զտէրն տերանց. աւրհնութեամբ”:

Նստելոյն ի քերորէս երկրորդ քառակառք վեհագոյն կոյս. ոսկեղէն և գերամբարձ բազմոց անսա[ս]ւեր լուսոյն, լուսակալ և ծրագ ծմարիտ. աւրհնութեամբ”:

ե. Այս և սրան յաջորդող ակ. բկ. գձ. դձ. դկ. մեծացուցէքը գտնւում են—ժէ 17ա—24ա.

1. Զեռ.՝ ամբարարձ:

2. Զեռ. գերամբակ բազմաց:

աէ. **Գլիւն լո.** ածա. հրով. վառե. սր ածա. բուրփա. ոսկեղէ. հրո. հզո. իջմա. և տախտ. ածագի. զրո. կենդանո. օչ:

Ամզ թեթ. բձղ. ցօղո. կենա. ածած. որ յանէ. հրեղ. ծովէ. լցե. վարը. մանրանձրե. իմանլի գե. հոգեռո. օչ:

Ուրախ լ. լեառն ածաբնա. անկ. մորե. տապա. կը. կի. և սափո. ոսկի. երկ. մանան. տեղ. իջմա. սր. ածածին. ահուրբ:

Է. **Անեղանելոյն** եղանող սրբով[ւ]հի և կրկին պատճառ մակրստեղծ. որ զմիշտեղեան միեղէն զեռանձնականն յերրորդէն ունակութեամբ տեղազրել ի քում յերկրի սրբութեանդ:

Մատիր մատո զբերեալ գանձո արեւելից միւս մոգուցս. ոսկի կնդրուկ և զմուռ քում տաճարիդ ընձա[լ]եմք թեթղահեմի խորանացըդ. որ շինեցաւ սուրբ անուամբդ՝ աստուածածին կոչեցաւ. զքեղ մայր մեծի միածնիդ յիշեա և մեզ ողորմեա:

Ասա խաւսեա վասն մեր զքոյսն ուսուսցես որ յոյս և լոյս է կենաց բարտէմիեանց ախմէեանց մեզ նստելոցս ի յանցանս և յանցարանս մեղաց. զքեղ մայր մեծի”:

Փութա փութով առ փրկիչն. զի փրկեսցէ. յարենէ ի մեղաց և կեցուսցէ ի նեղաց. ապրեցուսցէ յառնէ և յանիրաւէ:

Հ. **Մեծապայծառ** վայելլութեամբ փառաւքն հաւը հարսնազարդեալ. երկինք երկնից, տաճար փառաց և առագաստ անեղ լուսոյն. յառաքելոցն աշիւ պատուեալ և քարոզե[ալ] աստուածածին. աւրհնեմք զքեղ կոյս. բարեխաւսեա վասն մեր անարատ միշտ ուրախ:

Իմանալի արեգականն արգարութեան եղեր արեւելք. միայն ծնող և սնուցանող և սպասաւոր հաւը համագով[լ]ին. զոր մարդարէն իսրայէլի յառաջագոյն զքեղ գուշակեցին. գովեմք զքեղ կոյս. բարեխաւսեա վասն մեր սրբութեան առիթ:

զ. Գտնւում է—կթ 27 ա կրծատ.

լ. 2եռ.՝ լուս.:

Արփիահրաշ զաւրութեամբ հօդ[ւ]ոյն սրբո[յ] հովանաւորեալ. յամենայն ազգաց և ազանց երկրպագե[ա]լ փառաւորեալ և երանեալ. զքեզ հայրապետքն ներբռղեալ և վարդապետքն աստուածաբանեալ. բարերանեմք զքեզ սուրբ, բարեխաւսեա անդադար:

ԵՅ. **Արփիափայլ լուսածագ արեգ իշխան էին սուրբ տըւընջեանն մայր անազաւտ. մշտապայծառ և սուրբդ երկնա[յ]ին:**

Մայր միայն մնալով անարատ. ոչ թաթաւե[ա]լ այրագիտութեամբ. ի վեր քան զաւրէնսն ծնար մեզ փրկիչ:

Ամպ ամբիծ ծովու անշաղախ. զանհանչուրժելին էից ի զիրկս քո բարձեր. բարեխաւսեա նմա վասն անձանց մերոց:

Կուսական երկամբը ծնար զորդի անձառ էին անփորձ տախակ ի քեզ կառուցեալ. ողջունիւ բերկրեա աւրհնեալդ ի կանայ:

ԴՅ. **Աստուածածին տաճար փառաց. տապանակ լուսոյ. մաքրափայլ խորան և սուրբ առագաստ. բարեխաւսեա անդադար վասն անձանց մերոց փրկել զմեզ ի փորձութենէ.**

Մայր աստուծոյ և բնակարան բանին բարձրելոյ անեղ լուսոյն եղեր տաղաւար, կոյս անարատ և յոյս աշխարհի, բարեխաւսեա՛:

Արեգական արդարութեան եղեր արեկելք անմահութեան դրախտին գտար զերագոյն, յիմանալի խորանան վերհամբարձեալ. բարեխաւսեա՛:

(Տեղեկութիւնը). *

ՀԱՅ ՍԱՐԳԻՍ ԵՐԵՑԻ ՄԵՇԻՆ ՊԱՐԴԱՆԻ
ՅՈՐԻՆԱՌ

զՀրաշգեղ ծալիկ մեծացուսցէն. Այս շարականը գտնուում է միայն Սարգիս երեցի Շարակնոցուում, և դրուած է Ծննդեան Ն աւուր կանոնի տակ. ինքն Սարգիս թէւ շարական մեծացուցէ է կոչում: բայց

սա իւր կազմութեամբ, վերջաւորութեամբ և մանաւանդ տների շատութեամբ աւելի նման է օրինարական. քան մեծացուսցէի: Տեսրը, որոնց զլխագրերը կապում են Հերում Տիրացու, բաժանուած են չորս շարականների՝ այսպէս: Հեթ, Աւմ, Տիր, Եցու:

Իսկ ով է այս տիրացու Հեթումը. — թերեւս Կոստանդին իշխանի որդի Հեթում Ա., որն իւր թագաւորութեան վերջին օրերում հրաժարուելով «յամենայն զբաղանաց աշխարհիս», եղաւ կրօնաւոր և կոչուեց Մակար. և նրա այս խստմեր Տգնութիւնը տեսաւ իւր աչքով շարականիս հեղինակ «արդիւնական վարդապետն Վարդան» (Կիրակոս պատմ.):

«Պահեական բարեաց բաշխանն գործ[ալից]», որին էից «Որ ի խորհուրդս բարձրագշնա» մեծացուսցէն, և երկուսն ևս գտնուում են Ծննդեան Ն աւուր կանոնի տակ, Սարգսի և այլ Շարականների մէջ, իսկ մի քանի Շարականներում՝ Յարութեան կարգում:

Ի լրումն Ծննդեան մեծացուսցէների գնում ենք այստեղ «Պասապետն հրեշտակաց», որ գրել է «Պանիկը ոմն երաժիշտ .. որոյ տնագլուխք Դանիկի կապեն» (Կերսէս Ընորհալի և Պարագայ իւր. 90), և

«Աստուածածին դուռն երկնային».
«Զահաւորեալ աստուածածին».
«Աստուածածին աստուածային».
«Անեղանելոյն եղանող սրբուհի».
«Մեծապայծառ վայելչութեամբ».
«Արփիափայլ լուսածագ արեգ».
«Աստուածածին տաճար փառաց».
«Սիւն. լու ածա. հրով. (կրծատ)»,
որոց հեղինակները ինձ յայտնի չեն:

(Եարութեակելի)

Սահակ Ա. Ամատունի.

